

castro Ippo és mera disfressa llatina). I aquest *Ip* reforça encara l'etim. que hem deduït de la parella *Ibi / Tibi*, tant en la forma material del nom com en l'aspecte topogràfic, en grau ben eloqüent: perquè aquí també el trobem acompanyat i en contrast amb el nom de poblacions veïnes, molt conegudes (que estudiarem en articles a part): *Tivissa*, *Tivenys* i *Pratdip*. *Tivissa*, nom documentat ja en una inscr. de temps romans, és 11 k. O. del *Prat-d'Ip*, al centre d'una vasta comarqueta, i avui encara extens municipi, al mig de la gran conca de l'afl. de l'Ebre, el principal dels que hi van entre Móra i Tortosa. *Tivenys*, poble populós vora l'Ebre mateix, 40 k. al SO, i nom antiquíssim: en realitat és *Tibéŋč* (pron. així i amb gentilici *tibentxans*), que postula una base *TIBENCIU o TIBENTIUM, d'inconfusible aire ibèric; quasi rodejat per les aigües del riu, en una recolzada del seu curs.

I aquí fins podem albirar una gradació comparable a la d'*Ibi* amb *Tibi*, entre els noms en *I-* i els en *Ti-*: perquè salta a la vista que l'abundor d'aigües és molt més gran a *Tivenys* i a *Tivissa*, que al *Pratdip*. Ací recursos d'aigua moderats, en una prada que des d'antic fou lloc de molins: car, en el doc. que he citat de 1302, hi ha denominació alternativa de *Prat d'Ip* amb el «locum Plana d'en-rifa», on reconeixem l'ar. *rihà* 'molf', proveït d'article ar. *al-* > *an-* (tal com en *aljub* > *anjub*, o *al-Roig* > *An-Roig*).³ I si *Ibi* és muntanya amunt de *Tibi*, també ací el *Prat d'Ip* és serres amunt de *Tivissa* i *Tivenys*.

IV. Quedaria, potser, en dubte si la base pre-romana fou exactament IB- (TIB-), amb sonora o amb sorda IP- (PI...?). Una -B- intervocàlica de data romana dóna -y final en català, però estem en zones de substrat mossàrab (també a l'Ebre), no pròpiament català; i aquí l'imperi creixent de l'àrab pogué deixar la -B- congelada en la seva fase oclusiva. Va sobreentès que la conservació de -bi en els dos noms valencians és el que es pot esperar; i es comprèn que, més al Nord, havent sobrevingut abans la catalanització, s'apocopés la vocal, i una sonora -b es tornés sorda, en *Pratdip* a diferència de la posició intervocàlica perdurable, en *Tivissa* i *Tivenys*, que deixà lleure per al pas català de -B- a -t-.

Tanmateix restaria també la possibilitat que hi hagués IB- i IP- en concurrència des de l'etapa pre-romana. Car hi ha -p- en una sèrie de noms importants a l'Alt Aragó responent a d'altres aragonesos amb -b-: «pardina de *Ype*» a l'alta vall de Tena, en un doc. de 1471 (p.p. *l'Arch. Fil. Arag.* x, 358.13). Decantant-nos ja cap a la vall de més a l'O., trobem *Ibón de Ip*, petit estany d'alta muntanya, a l'E. del poble de Canfranc (enq. de 9-IX-1968). Com que aquestes valls són immediates, sense solució de continuïtat, és versemblant que aquests dos noms designin un paratge

únic, que es deu estendre pels dos vessants, separats només per la carena i massís del Puerto de Izas, al peu de l'altíssima *Peña Collarada*, tot plegat només a 4 k. del poble de Canfranc.

Però, d'altra banda, el fet de ser nom d'un *ibón* ens dóna la seguretat que aquí tenim el bascoide IBI 'riueta', 'ribereta'. Llavors potser hi afegiríem un nom cat. de l'alta Ribg., te. de Sapeira, terme ben ric d'aigües: camp de *Ipi*, en doc. de l'any 988, p.p. Abadal (*P. i R.*, nº 274).⁴ De nou retrobem ací, doncs, en el Pirineu català el tipus IBI (de *Ibi*, *Pratd'Ip* etc.), amb una -p- en baix llatí del S.X. (potser destinada a esdevenir *b* catalana?): però en tot cas provinent de -p-; so que a l'alt Aragó resta -p- fins avui, sense sonorització.

Aquí vénen ara alguns noms de poblets ja antics, on ho veiem amb -p-, desenvolupats amb terminacions sufixals pre-romanes: *Ipiés* lloc de la vall de Tena, 4 k. al N de Sabiñánigo (i a 14 de Jaca), 41 hab., que ja trobo anomenat en un document de 1083: «terras quas plantasti in term. de *Ipiesse*, de Leresse -->» (*Cart. de Fanlo*, ed. 1964, § 72, p. 102: cf. Font Rius *C.d.p.* II, 455).

Ipas, «lugar de 237 hab., agre. a Guas (4 k. E. de Jaca), deu ser el mateix que apareix en una enumeració de pobles (tots ells aragonesos), seguit de *Calatorao* (*Calatorab*) i precedint Alcanadre, Alcolea i Peralta de Alcofea; encara que figuri en el testament d'Òria, comtessa de Pallars (*Li. Fe. Ma.* 1, p. 140), no és raó per creure-ho NL pallarès.⁵

Si ens posem en termes generals de Nord hispànic, ho hauríem d'ampliar encara més. Un derivat d'òbvia estructura arcaica és *Ibdes* mun. del SO. d'Aragó 23 k. SO. de Calatayud, ja a mig camí del trifini amb les prov. velles de Castella (Sòria i Guadalajara). No dubto que deu ser d'on venia un «Ibáñez Domingo de *Ypdes*», heretat en el *Rept.* de Múrcia c. l'a. 1280 (ed. Torres Fornes, p. 45). La forma, però, d'aquest nom postula un ètmon ÍPITES o ÍPI-TI, on sembla entrar el sufix -ti, corrent en basc o en la seva onomàstica. Hem d'abstenir-nos ací d'intentar seriosament una ampliació cap a la resta de les terres hispàniques. Ens acontentarem amb enumerar sense disquisició, ni cabusseig històric, els nombrosos *Ibia* gallecs, *Ibeo* o *Ibedo* asturians i *Ibeas* de la prov. de Burgos.

En altres parts d'Aragó també hi ha NLL d'aquest grup, i de radical terminat en -b-. Ens conforten, però, a atribuir-los-hi els sufixos evidentment pre-romans. D'un lloc *Ibort*, de l'altra vall del riu Aragó, no tinc nota precisa si és 4 k. al N. de Jaca (*ETC* I, 143.3) o bé prop de *Candanchú*, *Arañones* o *Aïsa*, —sufix clarament pre-romà: com també el d'*Ibieca*, llogaret de la Sierra de Guara. I per allí prop, un altre dit *Ibirque*, on es presenta una síncope que ha afectat la mateixa derivació que en *Ibiriku*, nom de dos pobles de Navarra.